

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kokko, Marja

Title: Miksi Jyväskylän tieteellinen kirjasto perustettiin?

Year: 2012

Version:

Please cite the original version:

Kokko, M. (2012). Miksi Jyväskylän tieteellinen kirjasto perustettiin?. In M. Kokko, P. Olsbo, & K. Tuominen (Eds.), Kirjasto keskellä kampusta: Jyväskylän yliopiston kirjasto 100 vuotta (pp. 8-32). Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuja (46). Jyväskylä, Finland: Jyväskylän yliopisto. Retrieved from <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4957-0>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

MARJA KOKKO

MIKSI JYVÄSKYLÄN TIETEELLINEN KIRJASTO PERUSTETTIIN?

Tieteellisen kirjaston perustaminen Jyväskylään oli osa tavoitetta perustaa suomalainen yliopisto suuriruhtinaskunnan pääkaupungin lisäksi myös maantieteellisesti keskeisemmälle paikalle. 1900-luvun alussa keskustelu yliopiston ja kirjaston merkityksestä heijasteli käynnissä olevaa yhteiskunnallista muutosta ja hanke koettiin paikallisuuden lisäksi myös kansallisen sivistystoiminnan kannalta ratkaisevaksi. Marja Kokko seuraa artikkelissaan Jyväskylän Tieteellisen kirjaston perustamisen vaiheita sekä aikalaiskeskustelua kirjaston merkityksestä suomalaisen akateemisen sivistyksen turvaajana.

”KIRJASTOTTA TÄMÄ LAITOS EI KYKENE TOIMIMAAN”¹

Jyväskylän tieteellinen kirjasto syntyi visiosta, jonka mukaan maan ensimmäinen kokonaan suomenkielinen yliopisto sijoitettaisiin Jyväskylään.² Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa runsaasti lainattu lausahdus ”Kirjastotta tämä laitos ei kykene toimimaan” kiteyttää hyvin sen käsityksen, joka laitoksen perustamista ajaneilla oli. Kirjasto oli olennainen osa tulevaa yliopistoa ja kirjaston perustamisella uskottiin voitavan myös vaikuttaa yliopistohankkeen toteutumiseen. Laitoksen perustamista edelsi varsin vaiherikas lobbaustyö, jonka aikana käsitykset kirjaston olemuksesta vaihtelivat tiuhaan. Hankkeen vetäjät eivät kuitenkaan missään vaiheessa kadottaneet varsinaista päämääräänsä, yliopiston perustamista Jyväskylään.

Edellä siteerattu lausahdus kuuluu lehtori Martti Airilalle, jonka esitelmä Kasvatusopillisen yhdistyksen kokouksessa vuoden 1911 alussa julkaistiin paikallisissa sanomalehdissä myöhemmin saman vuoden keväällä. Esitelmä kosketti seuran kokouksessa edellisenä syksynä käsiteltyä yliopistoasiaa. Airilalle kirjaston perustaminen oli niitä alustavia toimia, joilla yliopiston saaminen kaupunkiin varmistettiin. Esitelmää voidaan pitää yhtenä keskeisenä kulmakivenä tieteellisen kirjaston perustamisessa, koska siinä kiteytettiin tulevan tieteellisen kirjaston tarve ja kokoelman luonne eli kirjaston perusolemus.³

Oma yliopisto oli elänyt jyväskyläläisten vaikuttajien mielissä 1800-luvun puolivälistä lähtien. Idean oli esittänyt piirilääkäri Wolmar Schildt, joka oli Päiviö Tommilan sanoin antanut mielikuvitukselleen vallan ja hahmotellut vuonna 1847 perustetusta ala-alkeiskoulusta ensimmäistä suomenkielistä yliopistoa. Schildtin haave toteutuikin yliopistoon johtavan lukiokoulutuksen käynnistymisellä vuonna 1862, mutta viimeinen vaihe eli yliopiston perustaminen siirtyi tästä vielä sadalla vuodella eteenpäin.⁴

Schildtin esittämä villi idea jäi juhlapuheeseen eikä siihen enää palattu 1800-luvun aikana. On sanottu, että paikallisvaikuttajat ymmärsivät itsekkin, että yliopiston saaminen pieneen maaseutukaupunkiin oli enemmän kaukainen haave kuin realistinen tavoite. Idea yliopistosta säilyi kuitenkin Schildtin perustaman ja paikalliseen Säästöpankkiin sijoitetun yliopistorahaston muodossa. Kun yliopistoasia nousi uudelleen julkiseen keskusteluun 1900-luvun alussa, jyväskyläläisvaikuttajat olivat valmiita jatkamaan toimia hankkeen toteuttamiseksi.⁵

PÄÄKAUPUNGIN JA MAASEUTUKESKUKSEN HENKINEN KUILU

Jyväskylän Tieteellisen kirjaston perustaminen toteutui paikallisin yksityisin voimavaroin, mutta sen historiallinen tausta on 1900-luvun alussa käynnistyneessä keskustelussa Suomen toisesta yliopistosta. Keskustelua uuden yli-

opiston tarpeesta eivät käyneet yksinomaan maaseutukeskuksien vaikuttajahahmot. Myös Helsingin yliopiston arvovaltaisen professorikunnan keskuudessa oli henkilöitä, jotka olivat 1900-luvun alussa omaksumassa suomalaisuusaatteen mukana niin kutsun schildtiläisen tavoitteen suomalaisesta yliopistosta. Heille toisen, puhtaasti suomenkielisen, yliopiston perustaminen edusti suomalaisuuden vahvistamista. Uuden yliopiston tarvetta oli perusteltu myös käytännöllisillä argumenteilla. Opiskelijamäärät olivat nousseet Helsingissä jo niin suureksi, että tasokas opetus ja ohjaus alkoivat olla uhattuna.⁶

Suomenkielisen yliopiston perustaminen ei innostanut niitä, joiden mielestä tiedeyliopistolla oli toimintamahdollisuudet ainoastaan suuriruhtinaskunnan pääkaupungissa. Maaseutuyliopistoa ei katsottu suopeasti myöskään siksi, että se olisi todennäköisesti merkinnyt Helsingin yliopiston⁷ täydellistä ruotsalaistumista, suomenkielisten opiskelijoiden siirtymistä uuteen oppilaitokseen. Epäiltiin myös, riittäisikö maassa edes pätevää opettajakuntaa kahteen yliopistoon. Hankkeen vastustajat eivät luottaneet yhdenkään pienen maaseutu-kaupungin henkiseen kapasiteettiin harjoittaa ja ylläpitää tasokasta kansainvälistä tieteellistä toimintaa.⁸

Samansuuntaisia argumentteja oli esitetty jo 1800-luvun puolivälissä, kun keskustelun kohteena oli yliopiston siirto pois pääkaupungin politikoinnin kyllästävästä ilmapiiristä maaseudun rauhaan.⁹ Esillä oli myös mahdollisuus

yliopiston jakamisesta virkamieskouluiksi, joiden sijoituspaikkakunniksi ehdotettiin muun muassa Hämeenlinnaa, Uusikaarlepyytä, Jyväskylää ja Naantalia. Kumpikaan vaihtoehto ei käynyt J.V. Snellmanille, jolle yliopisto edusti ensisijaisesti sivistystä, ei ammattiin valmistumista. Hän pelkäsi yliopiston hajaannuksen johtavan kansallisen tieteellisen toiminnan taantumiseen ja ennen kaikkea eurooppalaiseen kulttuuriperintöön nojaavan sivistystradition katkeamiseen.¹⁰

1900-luvun alun julkinen keskustelu osoitti, että henkinen kuilu pääkaupungin ja maaseutukeskuksien välillä oli vielä liian suuri kurottavaksi umpeen. Viime kädessä kysymyksessä oli pääkaupungin ja muun Suomen sivistyksellinen hegemonia. Keskustelu on kuitenkin itsessään osoitus siitä, että yliopiston professorikunnalla ei ollut enää 1900-luvun alussa ehdotonta auktoriteettiasemaa sivistyspoliittisissa kysymyksissä. Suomalainen yhteiskunta oli demokratisoitumassa, mikä merkitsi sitä, että julkiseen keskusteluun osallistuneiden joukko laajeni.

Yliopistoasiaa ei enää 1900-luvun alussa käsiteltykään yksinomaan sivistyspoliittisena kysymyksenä, vaan siitä oli tullut mitä suurimmassa määrin yhteiskunnallinen kysymys. Yliopistolaitoksen kehittämisessä ja siihen liittyvässä keskustelussa peilautuivat kolme keskeistä yhteen kietoutunutta yhteiskunnallista muutosilmiötä. Nämä olivat teollistuminen, kielitaistelu ja sääty-yhteiskunnalle leimallista sosiaalista järjestystä murtautunut demokra-

tisoituminen.¹¹ Jäsennykset eivät nouse kieli- taistelua lukuun ottamatta esiin paikallisessa aikalaiskeskustelussa, mutta selittävät hyvin jännitteitä, joista pääkaupungin akateemisen sivistyneistön ja maaseutukeskusten vaikuttajapiirien välisessä hegemoniataistelussa oli viime kädessä kysymys.

Autonomian aikana yliopiston siirto- ja hajottamispuheet eivät löytäneet kaikupohjaa yliopiston ja maan johdossa. Kenraalikuvernöörille Helsingissä sijaitsevan laitoksen valvominen oli vaivattomampaa kuin pitkin maata sijoitettujen korkeakoulujen silmälläpito olisi ollut. Yliopisto oli tärkein virkamieskunnan kouluttaja ja sen korkeimmat hallitusmiehet ja valtion edustajat halusivat ohjata opettajia ja ylioppilaita ensisijaisesti lojaaleiksi keisarin alamaisiksi ja toiseksi toimimaan Suomen ja oman kansakunnan puolesta.¹²

Maaseutukaupungin ja pääkaupungin henkisestä kuilusta käyttövoimansa saaneella hegemoniataistelulla oli lopulta suuri merkitys, kun tarkastellaan, millaisia argumentteja jyväs kyläläisvaikuttajat käyttivät perustellessaan oman tieteellisen kirjaston tarpeellisuutta.

IDEA YLIOPISTOLLISESTA KIRJASTOSTA JYVÄSKYLÄSSÄ

1900-luvun alussa herännyt keskustelu maaseutuyliopiston perustamisesta tarkoitti jyväs kyläläisten mielissä luonnollisesti samaa kuin laitoksen perustaminen kaupunkiin. Jy-

väs kylässä oli jo entuudestaan kansakouluopettajia valmistava seminaari (1863), Lyseo ja vuonna 1864 toimintansa aloittanut maan ensimmäinen tyttökoulu. Aikalaisvaikuttajat, sanomalehdissä käyty julkinen keskustelu ja myöhempi historiantutkimus ovat tuottaneet ajanjaksosta varsin vakiintuneen ja yleisesti hyväksytyyn historiakuvan, jota on vaikea ja mahdollisesti myös tarpeetonta muuttaa.¹³

Jo yksinomaan kaupungin maantieteellinen sijainti keskellä maata oli kiistaton perustelu sille, miksi oppilaitos tuli perustaa nimenomaan Jyväskylään. Kaupunki oli saanut seminaarin vastaavin perustein, joten argumenttia voitiin käyttää myös yliopistoasiassa. Yhtä tärkeää oli yhdistää alueellinen näkökulma kielikysymykseen ja siinä erityisesti suomen kielen aseman vahvistamiseen. Suomenkielisen Suomen sivistyskeskuksen maineen saavuttanut Jyväskylä oli kaukana kielitaistelun tulehduttamasta pääkaupungista ja oli siksi luonteva vaihtoehto mahdollisen uuden puhtaasti suomenkielisen yliopiston sijoituspaikaksi.

Jyväskylällä oli erityispiirteitä, jotka asettivat kaupungin etulyöntiasemaan muihin yliopistosta kilpaileviin maaseutukaupunkeihin nähden. Poliittinen ja sivistyselämän kansallinen eliitti tunsu hyvin jyväs kyläläisten hankkeet rakentaa kaupungista suomenkielisen sivistyksen ja kulttuurin keskittymää. Jyväskylän erityisasema perustui vuonna 1863 toimintansa aloittaneeseen ensimmäiseen suomenkieliseen kansakouluopettajia valmistavaan seminaariin ja ensimmäiseen suomenkieliseen oppikou-

luun eli lyseoon. Jyväskylä oli lehtoreitten kaupunki!¹⁴

Seminaarin ja lyseon merkitys ei noussut niinkään oppilaitosten asemasta tiede-elämän edistäjänä, vaan siitä, että laitokset toivat kaupunkiin vaikutusvaltaista ja vahvasti kansalliseen sivistykselliseen ja poliittiseen eliittiin verkostoitunutta opettajakuntaa.¹⁵ Sekä seminaarin että lyseon henkilökunta edustivat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suomalaista keskiluokkaistuvaa sivistyneistöä.¹⁶ Tätä ryhmää leimasi henkilö- ja osin vielä myös sukulaissuhteisiin perustuva kontaktiverkosto. Vaikuttajaverkostolla oli suuri merkitys, kun tarkastellaan sitä, miten uudet innovaatiot, ajatukset ja aatteet levisivät maan keskuksesta maaseutukaupunkien sivistyneistön keskuuteen.¹⁷

Jyväskylään muuttaneella opettajakunnalla ja muulla sivistyneistöllä oli paljon yhdistäviä piirteitä. He olivat aikalaismittapuulla mitattuna pitkälle koulutettuja. Seminaarin lehtoreiden pätevyysvaatimukseen oli kuulunut alusta pitäen suoritettu tutkinto Helsingin yliopistossa ja vähintäänkin vuoden mittaiset opinnot ulkomailla. Jyväskylän kannalta oli tärkeää, että oppilaitosten opettajakunta omaksui yhteiskunnallisen osallistumisen osaksi ammattikuvaa. Sekä seminaarin että lyseon henkinen ilmapiiri pohjautui fennomaanisen sivistyneistön yhteiskunnalliseen ajatteluun ja aatteen mukaiseen maailmankuvaan.

Jyväskylässä tämä ryhmä osallistui aktiivisesti yhdistystoimintaan, kunnallispolitiikkaan

ja sanomalehtityöhön. Sanalla sanoen he olivat yhteiskunnallisia vaikuttajia.¹⁸ Vaikuttajaverkostonsa ansiosta Jyväskylässä oltiin henkisesti hyvin valmistautuneita, kun kilpailu toisesta yliopistosta käynnistyi 1910-luvun alussa.¹⁹

Jyväskylän erityisasemaa kuvaa hyvin kesäkuussa 1909 eduskunnalle jätetty anomus Pohjois- ja Keski-Suomea varten tarkoitetun kansalliskirjaston ja maakunta-arkiston perustamisesta. Aloitteen takana oli O.A. Hainari, joka sai aloitteen taakse yhdeksän muuta kansanedustajaa. Heidän joukossa oli muun muassa vaikutusvaltaisia eteläpohjalaisia herännäisjohtajia. Ensimmäisistä Pohjois- ja Keski-Suomea palvelemaan ajateltu kirjasto ja maakunta-arkisto haluttiin sijoittaa nimenomaan Jyväskylään, koska kaupunki oli ollut vahvasti esillä maan toisen yliopiston sijoituspaikkana. Ajatuksena oli, että perustettavaksi esitetyt laitokset tukisivat yliopiston perustamishanketta ja loisivat myöhemmin edellytykset tieteelliselle tutkimustoiminnalle. Keskustelussa korostettiin mielellään sitä, että aloitteen tekijä ja sen allekirjoittaneet edustajat olivat ulkopaikkakuntalaisia.²⁰ Todellisuudessa Hainarilla oli vahvat yhteydet kaupunkiin. Ennen Helsinkiin siirtymistään hän oli toiminut Lyseon lehtorina.²¹

Jyväskylässä eduskunta-aloite otettiin vastaan vahvana signaalina siitä, että kaupungin pyrkimykset saada oma yliopisto ymmärrettiin ja että sitä oltiin valmiita myös tukemaan. Hanke ei kuitenkaan edennyt, vaan pysähtyi eduskunnan sivistysasianvaliokuntaan.²²

Jyväskylän Tieteellinen kirjasto ja kirjastoapulainen Martta Hovila.
Kuva: Jyväskylän yliopiston museon valokuvakokoelma.

Kuten aloitteen saatteessa oli todettu, sekä Kansalliskirjasto että maakunta-arkisto olisivat puolustaneet paikkaansa Jyväskylässä, vaikka yliopiston perustaminen ei etenisikään. Aloitteella oli myöhempää merkitystä, sillä siinä luonnehdittiin tavoitteet, joita tulevan kirjaston kokoelmapolitiikassa tultiin noudattamaan. Näistä tärkein oli vapaakappaleoikeus, jonka Jyväskylän Tieteellinen kirjasto myös sai vuonna 1919.

RATKAISUN HETKET

Jyväskylässä kesäyliopistoasia ja hankkeet tieteellisen kirjaston perustamisesta limittyivät lyhyeksi aikaa vahvasti yhteen vuonna 1911. Kirjaston tapahtumahistoriallisissa vaiheissa uutta vauhtia saanut perustamiskeskustelu oli suora jatke edellisenä vuonna esillä olleeseen Kansalliskirjasto-hankkeeseen. Kesäyliopistotoiminnan käynnistäminen ymmärrettiin sen sijaan välivaiheeksi ennen varsinaisen yliopiston perustamista. Samalla on syytä huomata, että seuraavien vuosikymmenien aikana juuri kesäyliopiston toiminta ja kirjaston tahto palvelu paikkakunnalle saapuneita yliopistollisten kurssien opiskelijoita vahvasti Jyväskylän Tieteellisen kirjaston profiilia nimenomaan tiedekirjastona.

Jyväskylässä tartuttiin ripeästi professori E.N. Setälän keväällä 1911 esittämään ehdotukseen, jonka mukaan omaan yliopistoon tähtävien ponnistelujen sijaan maaseutukaupun-

git voisivat ryhtyä järjestämään yliopistollisia kesä- ja talvikursseja.²³ Tiivistä yhteyttä Suomalaiseen Tiedeakatemiaan pitäneet jyväskyläläisvaikuttajat eivät olleet valmiita luopumaan yliopistohankkeesta, mutta tarttuivat silti Setälän esittämään ajatukseen yliopistollisista kesäkursseista. Aloitteen kurssista tekivät kaupungin yliopistovaliokunta ja Kasvatusopillinen yhdistys, joilla oli keskeinen asema lobbaustoinnassa, jolla kansallista poliittista johtoa ja johtavaa sivistyneistöä oli koetettu saada myönteiseksi jyväskyläläishankkeelle.²⁴

Yliopistovaliokunta oli kaupunginvaltuuston alainen ja se perustettu jo vuonna 1906. Sen tehtävä oli nimensä mukaisesti keskittyä ajamaan yliopistokysymystä. Kasvatusopillisen yhdistyksen Jyväskylän haaraosasto oli perustettu syksyllä 1910 ja myös sen yhteyteen asetetun yliopistovaliokunnan päätehtävänä oli juuri samaisen yliopistokysymyksen vireillä pitäminen.²⁵

Mainittujen kahden yliopistovaliokunnan voimat yhdistettiin vuonna 1911, kun kaupunginvaltuuston alaisuuteen perustettiin kokonaan uusi yliopistovaliokunta, jonka jäsenet edustivat sekä kaupunkia että kasvatusopillisen yhdistyksen vastaavia valiokuntia.²⁶

Kesäyliopiston ensimmäinen varsinainen lukukausi käynnistyi kesäkuussa 1912. Toiminnan aloittaminen oli saanut kannatusta edellisenä kesänä, kun Suomalainen Tiedeakatemia vieraili kaupungissa. Tiedeakatemia oli kutsuttu Jyväskylään Wolmar Schildtin 100-vuotismuistoa kunnioittavaan juhlatapahtumaan.²⁷

Huolellisista järjestelyistään huolimatta vierailu ei vienyt jyvaskyläläisten yliopistoasiaa eteenpäin. Sen sijaan vierailun aikana jyvaskyläläiset saivat vahvan kannustuksen kesäyliopistotoiminnan jatkamiselle ja perustettavaksi esitetylle tieteelliselle kirjastolle.²⁸ Vaikka professori Setälä oli vastustanut maaseutuyliopiston perustamista, hän suhtautui hyvin kannustavasti kirjaston perustamisajatukseseen. Myös muut Tiedeakatemian jäsenet jakoivat Setälän näkemyksen. Perustettavaksi aiotulle Jyväskylän Tieteelliselle kirjastolle oli tärkeää, että se nähtiin merkittäväksi yleisen kansallisen sivistystoiminnan kannalta, ei yksinomaan paikallisenä hankkeena.²⁹

Sekä kesäyliopiston että tieteellisen kirjaston suuntaviivoista keskusteltiin Tiedeakatemian vierailun ohjelmaan kuuluneessa suuressa kansalaiskokouksessa sunnuntaina 7.5.1911. Jyväskylässä kesäyliopisto edusti perustamisvaiheessaan uudenlaista koulutuksellista instituutiota, ja samalla vanhaa signaalia siitä, että tie kohti varsinaista yliopistoa oli näin saatu avattua.³⁰ Jyväskylän Tieteelliselle kirjastolle kesäyliopistolaisten tulo tarkoitti sen tieteellisen toiminnan kehittämistä.

KIRJASTO HISTORIAKUVANA

Suomalaisen Tiedeakatemian vierailu Jyväskylään kesällä 1911 oli tärkeä taitekohta tieteellisen kirjaston perustamiselle. Akateeminen korkeantason tuki oli tärkeää, mutta tämän jälkeen

oli ratkaistava monta käytännön ongelmaa. Näistä kiistatta keskeisin oli toiminnan rahoittaminen. Rahoituksen järjestäminen ja sen myötä kirjaston ylläpito jäivätkin useaksi vuosikymmeneksi yksinomaan paikallisten toimijoiden tehtäväksi.

Jyväskylän Tieteellisen kirjaston perustamisajankohtana pidetään Suomalaisen Kirjallisuuden seuran Jyväskylän haaraosaston³¹ kokousta 1.10.1912, jolloin laitokselle vahvistettiin säännöt. Kirjastosta tuli Jyväskylän Tieteellinen kirjasto. Säännöissä määrättiin myös kirjaston tavoitteet ja hoitoa ohjaavat säännöt. Kirjasto oli olemassa lähinnä paperilla, sillä se aloitti toimintansa vailla toimipaikkaa ja kirjastolle leimallista kirjakokoelmaa. Säännöt kiteyttivät idean kirjastosta, jota alettiin tämän jälkeen määrätietoisesti rakentaa.³² Laitoksen säännöt vahvistettiin senaatissa kahta vuotta myöhemmin syksyllä 1914. Kirjaston hoidosta vastasi erityinen hoitovaliokunta. Ensimmäiseksi kirjastonhoitajaksi valittu Martti Airila hoiti työtään sivutoimisena.³³

Tässä tarkastelussa kirjaston tapahtumahistoriallisen kulun seuraaminen jätetään keskeisten tapahtumien varaan, sillä laitoksen perustamishistoria ja sen yhteydet kansalliseen yliopistokysymykseen tunnetaan hyvin. Jyväskylän Tieteellisestä kirjastosta ovat kirjoittaneet muun muassa Martti Airila, Pirkko Audejev-Ojanen, Kari Paakkinen ja Mauno Jokipii.³⁴

Kirjastosta laaditut tarinat muodostavat ajallisesti kerrostuvan kuvan laitoksen perustamisen taustoista ja myöhemmistä vaiheista.

nassa päätettävänä oleva asia, ellei $\frac{2}{3}$ läsnäolevista jäsenistä ehdotusta kannata.

15 §.

Hoitovaliokunnan ja lisätyt hoitovaliokunnan kokouksissa olkoon rahastonhoitaja kutsumuksesta läsnä, jos hänen läsnäolonsa tarpeelliseksi katsotaan.

16 §.

Varoja otettaessa kirjaston talletuksista on kuulti sekä hoitovaliokunnan puheenjohtajan että rahastonhoitajan allekirjoitettava ja ovat kirjaston maksut myös valiokunnan puheenjohtajan tai varapuheenjohtajan hyväksyttävät, ennenkuin ne voidaan kirjaston varoista suorittaa.

Näihin sääntöihin päätetty muutos ei tule voimaan, ellei sitä erityisesti vahvisteta. Tätä kaikki asianomaiset noudattakoot.

Kirkollisasiantuntijakokouksen v. t. Päälikkö,
Sensattori, Vara-amiraali

A. Wrenius.

(Keisarillisen Suomen Senatin sietti)

J. E. Melartin.

1914

Keisarillisen Suomen Senatin päätti Keisarillisen Senatin jätettyä Keisarillisen Majestettille esitetun kirjotuksen johdosta, jossa filosofian tohtori K. J. Jalkanen on esittänyt anomus vahvistaa hakemakseen ohjeita kirjalle „Jyväskylän Tieteellisen Kirjasto” nimisen yhdistyksen sääntö-ehdotukselle, minkä hakemakseen johdosta Vaasan läänin Kuvasto on lähettänyt vuorokauden kuluessa lausuntonsa. Annettu Keisarillisen Suomen Senatin Taloussalissa, Helsingissä, 20 päivänä lokakuuta 1914.

Keisarillinen Senatti on itsellensä esittellyt tämän alomaisen hakemuksen siihen kuuluvine asiakirjoineen ja näkee hyväksi hyväksyä ja noudatettavaksi vahvistaa seuraavat säännöt:

Jyväskylän Tieteellisen Kirjaston Säännöt.

1 §.

Jyväskylän Tieteellisen Kirjaston tarkoituksena on, tulevan paikkakunnalle perustettavan yliopiston tarpeita silmällä pitäen, luoda mahdollisimman täydellinen kotimaisen kirjallisuuden malli-kokoelma sekä hankkia arvokasta vieraskielistä kirjallisuutta.

2 §.

Kirjastolla on pysyväinen hoitovaliokunta, jonka tehtävänä on kirjaston hoitaminen ja kartuttaminen sekä kirjaston ohjesääntöjen laatiminen. Hoitovaliokuntaan kuuluu viisi vakinaista ja viisi varajäsentä.

3 §.

Jos valiokunnan jäsen jostakin syystä erkanee, tulee ensimmäisen varajäsen valiokunnan varsinaiseksi jäseneksi, ja valiokunta varajäsenineen täydentääkseen itsään valitsee lisäjäsenen, joka tulee valiokunnan viidenneksi varajäseneksi. Keskuudestaan valiokunta valitsee puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan.

4 §.

Kirjaston hoitovaliokunta on tarpeen tullen oikeutettu avukseen kutsumaan asiantuntijoita.

5 §.

Hoitovaliokunta on päätösvaltainen, kun viisi sen jäsentä on kokouksessa läsnä, paitsi 3 §:ssä edellytetyssä vaalissa, jolloin valiokunta on päätösvaltainen vasta kun kuusi jäsentä on saapuvilla. Jos äänet jakautuvat äänestyksessä tasan, voittaa se mielipide, jota kokouksen puheenjohtaja kannattaa.

6 §.

Kirjaston rahavaroja hoitamaan valitsee valiokunta keskuudestaan tai valiokunnan ulkopuolelta rahastonhoitajan, jonka tulee tehdä selvä tili kirjaston rahavaroista.

7 §.

Hoitovaliokunta on velvollinen ennen maaliskuun 1 päivää Jyväskylän kaupungin valtuustolle antamaan kertomuksen edellisen vuoden toiminnasta ja kirjaston varojen käyttämisestä. Tämä kertomus on kokonaan tai lyhennettynä julkaistava paikkakunnan sanomalehdissä.

8 §.

Hoitovaliokunnan kokouksissa on laadittava lyhyt pöytäkirja.

9 §.

Hoitovaliokunnan puheenjohtaja tai, hänen ollessa esteellisenä, varapuheenjohtaja kutsuu valiokunnan kokoukseen. Kutsun mukaan, joka on todistettavalla tavalla annettava, tulee sisältää myös ilmoitus kokouksessa ratkaistavista asioista.

10 §.

Hoitovaliokunnan palkkioksi ja kirjaston hoitokustannuksiin käytettäväksi korkeintaan 10 % kirjaston rahavarojen korkotuloista.

11 §.

Kirjaston rahavarojen korkotuloista on vähintään 10 % vuodessa lähtävä pääomaan.

12 §.

Kirjaston lahjoitus- ja säästövarojen pääomasäilytys on vakuutettava. Kuitenkin olkoon lähty hoitovaliokunta, jonka muodostaa varsinainen hoitovaliokunta varajäsenineen ja niiden valitsema viisi kirjastoasiantuntijaa, oikeutettu päättämään pääoman käyttämisestä kirjastoa varten tarpeelliseen rakentamiseen.

13 §.

Lähty hoitovaliokunta päättää myös korkovarojen käyttämisestä hoitokustannuksiin isompaan määrään kuin 10 §:ssä on määrätty, jos hoitokustannukset kasvavat siten, ettei mainitussa §:ssä määrätty 10 % korkotuloista riitä; kirjaston ohjesääntöjen muuttamisesta; kirjaston lakkauttamisesta ja sen varojen käyttämisestä, jos kirjaston toimintaa uhkaa sellainen voimaton vaara, että sen toiminta käy mahdottomaksi.

14 §.

Lähty hoitovaliokunta on päätösvaltainen, kun 9 sen jäsentä on kokouksessa saapuvilla, ja raukeaa liitetyssä hoitovaliokun-

Jyväskylän Tieteellisen kirjaston säännöt 1914. Kuvat: Jyväskylän yliopiston museon valokuvakokoelma.

Kirjoittajista Martti Airilaa voidaan pitää sekä toimijana että historian dokumentoijana, sillä hän toimi laitoksen ensimmäisenä kirjastonhoitajana. Airilalla on ollut merkittävä vaikutus siihen, millainen historiakuva kirjastosta on rakentunut. Tätä historiakuvaa on pidetty siinä määrin dokumentaarisena, että myöhempi tutkimus ei ole katsonut tarpeelliseksi ryhtyä sitä kyseenalaistamaan. Sama koskee niitä tutkimuksia, joissa kirjaston perustamista on tarkasteltu osana yliopistokysymyksen kehittymistä.³⁵

Airilän dokumentoima kirjastohistoria ei ole lähdekriittisesti tarkasteltuna ongelmaton, sillä hänen vuonna 1927 julkaisemansa kirjastohistoria on paikka paikoin sanasta sanaan samaa tekstiä kuin esimerkiksi sanomalehdissä julkaistut kirjaston perustamista ja kokoelmiin kartuttamista koskevat artikkelit ovat. Airila oli näin yhtä aikaa historian esittäjä ja esityksen kohteena oleva toimija, jonka toimia tutkitaan. Asetelma on ongelmallinen ja herättää kysymyksiä ”oman” historian esittäjän mahdollisuuksista punnita lopputulokseen vaikuttavia valintoja.³⁶

Näkökulmasta ja tarkastelutavasta riippuu, millaisia yksityiskohtaisia tekijöitä kirjaston perustamisessa on painotettu. Seikkaperäinen ja laaja tutkimus on tuonut esille runsaasti yksityiskohtaista tietoa ja tulkintoja siitä, millaisiin yhteiskunnallisiin yhteyksiin laitoksen perustaminen liittyi. Näissä tulkinnoissa ei ole ristiriitaa, vaan kirjaston perustamiseen liittyvä tapahtumahistoriallinen tausta ja kirjasto-

toiminnan käynnistäminen on kuvailtu hyvin yhdenmukaiseen tapaan.

Erot eri julkaisujen välillä perustuvat lähinnä tapahtumahistorialliseen jäsenyykseen ja tutkimuksen näkökulman valintaan. Mauno Jokipiin kirjoittama historia poikkeaa edeltäjistään siinä, että kirjaston historiaa tarkastellaan alisteisena ilmiönä yliopiston kehittymisen historiassa. Tutkimuksessa on aina viime kädessä kysymys valinnoista ja siitä, mitä valinnoilla halutaan sanoa tutkittavasta kohteesta ja sen historiallisesta merkityksestä.³⁷

PUHEILLA RAKENNETTU KIRJASTO

Irrottautuminen kirjaston yksityiskohtaisista paikallisista historiallisista taustoista ja monipolvisista yhteyksistä kansallisiin sivistyksellisiin ja yhteiskunnallisiin hankkeisiin mahdollistaa sen, että tässä tarkastelussa Jyväskylän Tieteellistä kirjastoa voidaan pohdiskella historiakuvien, tarinoiden ja kirjastolle annettujen merkityksien kantajana.

Keskeisen lähdeaineiston muodostavat sanomalehtikeskustelut, jotka ovat kuuluneet myös aikaisemman tutkimuksen perusaineistoon. Etenkin nuorsuomalaisten pää-äänenkannattaja Keski-Suomi ja vanhemman fenomaanipolven perustama Suomalainen seurasivat tiiviisti laitoksen perustamisvaiheita vuosien 1909–1912 välisenä aikana.³⁸

Vaikka lehtien aatteelliset ja poliittiset linjat erot näkyivät niiden suhtautumisessa yhteis-

kunnallisiin kysymyksiin, tieteellistä kirjastoa koskevassa uutisoinnissa ei lehdillä ollut mitään eroja. Lehdet kannattivat sekä kirjaston että oman yliopiston perustamista. Sanomalehdistön ja paikallisen fennomaanisen sivistyneistön tiivis yhteisrintama yliopistoasiassa oli luontevaa seurausta siitä, että lehtien toimituskunta ja avustajat sekä esimerkiksi yliopistovaliokunnan jäsenet muodostuivat yhdestä ja samasta oppilaitosten lehtorikunnan jäsenistöstä.

Sanomalehdistöä on hyödynnetty myös aikaisemmassa tutkimuksessa. Tätä voidaan pitää osoituksena siitä, että lehdille on annettu tärkeä rooli siinä historiaesityksessä, joka rakentaa historiakuva Jyväskylän suomenkielisen sivistyksen ja kulttuurin keskuksena.³⁹ Vakiintuneen historiakuvan rakentamiseen ja kirjaston perustamiseen liittyviin kertomuksellisiin jäsenyyksiin ei ole kuitenkaan aikaisemmassa tutkimuksessa kiinnitetty huomiota.

Kirjaston perustamista koskevat julkiset keskustelut tarjoavat oivallisen mahdollisuuden hyödyntää tulkintatapaa, jossa huomio kiinnitetään siihen, millaisin argumentein kirjaston perustamista perusteltiin ja millaisiin niin kutsuttuihin perustarinoihin perustelut voidaan yhdistää.⁴⁰ Julkilausutut merkitykset kuuluvat samaan kehyskertomukseen, joka oli jo tuottanut ne konkreettiset tavoitteet, joista Jyväskylä koulukaupunkina ja suomalaisen sivistyksen ja kulttuurin keskuksena oli saanut tunnustusta. Tästä näkökulmasta tarkasteluna aikaisten sinnikkäästi ylläpitämä idea omasta yliopistosta ja sen yhteydessä toimivasta tieteelli-

sestä kirjastosta näyttäytyy varsin luontevana jatkokertomuksena.

Sanomalehti Keski-Suomen ja Suomalaisen uutisissa Jyväskylän Tieteellisellä kirjastolla ei ollut itsenäistä asemaa 1910-luvun taitteessa ja vuosikymmen alkupuoliskolla, vaan sitä käsiteltiin osana tulevaa yliopistoa. 1910-luvun jälkimmäisellä puoliskolla tilanne muuttui päinvastaiseksi. Perustettu kirjasto oli askel kohti yliopistoa.

PERUSTETAANKO JYVÄSKYLÄÄN KANSALLISKIRJASTO, MAAKUNTA-KIRJASTO, YLIOPISTONKIRJASTO VAI KILPISEN KIRJASTO?

Kansalliskirjasto

Jyväskylän Tieteellisen kirjaston nimi vakiinutettiin sen säännöissä, mutta kirjastosta oli käytetty ja käytettiin jälkeenpäinkin eri nimiä. Vaihtelevat nimet viittaavat erilaisiin käsityksiin siitä, millaista merkitystä sille hahmotettiin osana sekä kansallisia että paikallisia sivistyshankkeita. Nimiesitykset heijastavat kirjastoasian lobbareiden vahvaa päämäärää siitä, että perustettavalla kirjastolla oli kansallista sivistyksellistä merkitystä. Visioissa kirjasto oli keskuskirjasto, jos ei ihan Kansalliskirjaston rinnakkaislaitos, niin ainakin maakunnallinen keskus.

Nimiasialla oli selvästi poliittinen luonne. Sitä voidaan pitää myös strategisten vaihto-

ehtoisten mallien esityksenä. Tavoitteena oli saada Jyväskylän yliopistoasiaa tukeva tieteellinen kirjasto, eivätkä hankkeen vetäjät halunneet jättää mitään keinoa tai mahdollisuutta käyttämättä. Vuosien 1909–1912 välisenä aikana nimivaihtoehdot vaihtuivat tiuhaan, mikä osoittaa, että siitä ei ollut muodostumassa tässä projektissa suurta kynnyskysymystä.

Kansalliskirjasto-nimi nostettiin esille aikaisemmin mainitussa eduskunta-aloitteessa, jossa esitettiin että Jyväskylään voitaisiin perustaa maakunta-arkisto ja Kansalliskirjasto Helsingissä sijaitsevan kirjaston rinnakkaislaitokseksi. Nimi viittaa ennen muuta kirjastoon kerättäväksi tarkoitetun kokoelman luonteeseen. Uuteen kirjastoon piti saada kaikki Kansalliskirjaston kaksoiskappaleet ja kokoelmien kartuttamisen varmistamiseksi myös vapaakappaleoikeus.

Eriyksen tärkeänä pidettiin, että kirjastoon onnistuttaisiin koota mahdollisimman täydellinen Fennica-kokoelma. Tällainen kokoelma olisi palvellut parhaiten maaseutuyltiopistolle kaavailtujen kansallisten tieteenalojen tutkimustoimintaa. Kuten eduskunta-anomuksessa todettiin: ”Sen vakaumuksen elähdyttämänä että syvennetty ja laajennettu kansansivistystyö on Suomen kansan velvollisuus itseään kohtaan katsomme välttämättömäksi että avaran maamme pohjois- ja keskiosia varten perustetaan kansalliskirjasto, joka pystyy hyödyntämään sitä tiedon ja tutkimuksen halua, mikä siellä epäilemättä elää yhtä voimakkaana kuin eteläisimmissäkin maakunnissa, vaikka

se tarpeellisten apuneuvojen puutteesta ei aina pääse oikeuksiinsa”.

Kansalliskirjasto-nimi hävisi keskustelusta, kun kävi selväksi, ettei valtio ollut valmis tukemaan rinnakkaiskirjaston perustamista. Myöhempi keskustelu osoitti, että Kansalliskirjasto-nimeä pidettiin liian rohkeana esityksenä, joka saattoi vaikeuttaa varsinaisen päämäärän eli yliopistoasian edistämistä.

Maakuntakirjasto, joka voisi olla myös Kilpisen kirjasto

Kirjastosta suunniteltiin Kansalliskirjaston ohella myös maakuntakirjastoa. Nimityksiä yhdisti ajatus siitä, että perustettavalla kirjastolla tulisi olemaan jonkinlainen keskuskirjasto-rooli ja että sen käyttäjäkunta olisi laajempi kuin yksinomaan paikalliset tieteenharjoittajat. Ajatus maakuntakirjaston perustamisesta liittyy mielenkiintoisella tavalla jyväskyläläisten tapaan hakea erilaisia vaihtoehtoja, joilla tieteellisen kirjaston hanketta ja siinä sivussa luonnollisesti yliopistoasiaa voitiin edistää.

Keväällä 1911 yliopistokysymyksen ollessa kriittisessä vaiheessa esiteltiin Keski-Suomen sanomissa yliopistovaliokunnan kaupungin valtuustolle esittämä aloite juuri Maakuntakirjaston perustamisesta Jyväskylään. Edellisten aloitteiden tapaan kirjasto nähtiin omana erillisenä tavoitteena myös siinä tapauksessa, että yliopisto jäisi toteutumatta. Kirjasto olisi ollut tässäkin tapauksessa eduksi Jyväskylän tavoitteille saada korkeakoulu.

Maakuntakirjasto-nimi viittaa tässä yhteydessä juuri varsin pitkälle vietyyn varovaisuuteen siitä, että kirjaston perustamista ei vaarannettaisi, vaikka yliopistoa tai aikaisemmin esitettyä Kansalliskirjastoa ei kaupunkiin sijoitettaisikaan. Artikkelin tarkoitus olikin esitellä kirjastohanke uudesta näkökulmasta.

Aloitteessaan yliopistovaliokunta pyysi ”aluksi viitata siihen todistamatta selvään tosiasiaan että vankan kirjaston ja yhteydessä olevan maakunta-arkiston olemassaolo on huomattava tekijä vasta perustettavan uuden yliopiston paikkaa määritettäessä ja että paikkakunnan joka toivoo saavansa vastaanottaa tämän opiston on syytä tehdä voitavansa luodakseen tällaiselle laitokselle olemassaolon edellytykset. Mutta toiselta puolen kirjastokysymyksen ajaminen ei ole yhteydessä yliopistokysymyksen ratkaisun kanssa, sillä ne valmistelevat toimenpiteet, joihin olisi ryhdyttävä tulevaa yliopistonkirjastoa silmälläpitäen, ehkä hyvinkin voivat, jos yliopistoasia raukeaisi, koitua tästä kysymyksestä erillään olevan ja jo eduskunnassa Jyväskylään perustettavaksi ehdotetun kansalliskirjaston hyväksi, johon olisi tarkoituksen mukaista koota täydellinen kokoelma suomalaista kirjallisuutta”.⁴¹

Lehti jatkoi aloitteen sisällön siteerausta toteamalla, että ”... vaikka kumpikaan näistä tulevaisuuden ajatuksista [yliopisto ja kansalliskirjasto; MK] toteutuisi Jyväskylän maaperällä, olisi hyvän kaupungin kirjaston ynnä maakunta-arkiston olemassa olo erittäin suotavaa, eikä voitaisi katsoa tähän uhratun työn hukkaan

menneen. Se mahdollisuus, johon nyt on viitattu, kehottaa kuitenkin varovaisuuteen suunnitellusta tehtävästä”⁴².

Aloitteen tarkoittama maakuntakirjasto olisi palvellut sekä kaupunkilaisia että tieteellistä tutkimustoimintaa. Käytännössä tämä olisi järjestetty niin, että kirjasto olisi jaettu yleisölle avoimeen lukusaliin ja lainakirjastoon sekä ainoastaan tutkimustyötä palvelemaan suljettuun osaan.

Erityistä aloitteessa on, että siinä keskityttiin kuvailemaan, millainen ajateltu tieteellinen osasto tulisi olemaan. Tämä on erikoista siksi, että Jyväskylässä ei ollut 1900-luvun alussa kunnollista kaupunginkirjastoa. Kirjastojen kehittämisestä oli tullut keskeinen kansanvalistustyön väline 1800-luvun lopulla. Itseään koulukaupunkina ja suomalaisen kulttuurin keskuksena mainostanut Jyväskylä oli kaukana jäljessä monia muita suomalaisia kaupunkeja, joiden kirjastonhoito oli jo saatu järjestettyä.⁴³

Kirjastotoimen kehittämisen suurin ongelma oli, ettei Jyväskylän kaupunki ollut voinut osoittaa sellaista tilaa, joka olisi tukenut nimenomaan kirjastonhoitoa ja sen kehittämistä. Kansankirjastotoiminta oli alkanut kaupungissa vuonna 1864, jolloin lainakirjaston kokoelman muodostavasta Wolmar Schildtin kirjalahjoituksesta alettiin antaa lainoja. Samoihin aikoihin seminaarin kirjastosta oli alettu antaa lainoja kaupunkilaisille, mutta toiminta tyrehtyi runsaan kymmenen vuoden kuluttua, kun lainakirjasto oli sanan mukaisesti lainat-

Tämästä kaudesta myy ja luovuttaa allekirjoittanut Akti-
bolaget Minerva Osakeyhtiön konkurssipesän toimittajies Jyvä-
skylän kaupungin Kirjastovaliokunnalle konkurssipesän omistaman,
Minervan Antikvariaatin kaikon kauppareaston sekä kaupassa ole-
vat hyllyt, seuraavilla ehdoilla:

- 1) Kauppahinta on viisituhatta (5,000) markkaa, joka
kuitataan täysin maksettuna.
- 2) Tämän kaupan nojalla luovutan minä ostajalle kai-
ken talossa N:o 20 Lönnin Kaikinkadun varrella olevassa
Antikvariaatin kirjakaupan huoneustossa olevan kauppareaston sekä
kaikki siellä olevat lehdet ja kirjahyllyt.
- 3) Ostaja saa heti ottaa haltuunsa myyjän omistuksen,
ollon ostajan viimeistään 1 päiväksi keuhkasta, jolloin huo-
neaston vuokratrakti menee osaan, muutettava se pois sano-
tusta huoneustosta.

4) Konkurssipesän palveluksessa oleva henkilökunta si-
toontuu täten avustamaan varaston pakkaamiseen ja varsinkin pak-
kauksen valvontaan, ilman että konkurssipesä siitä olisi eri-
korvausta saava. Naut pakkauksesta aiheutuvat kustannukset sekä
lähetyksentarkaukset suorittaa ostaja.

Helsingissä, päivänä kunta 1914.

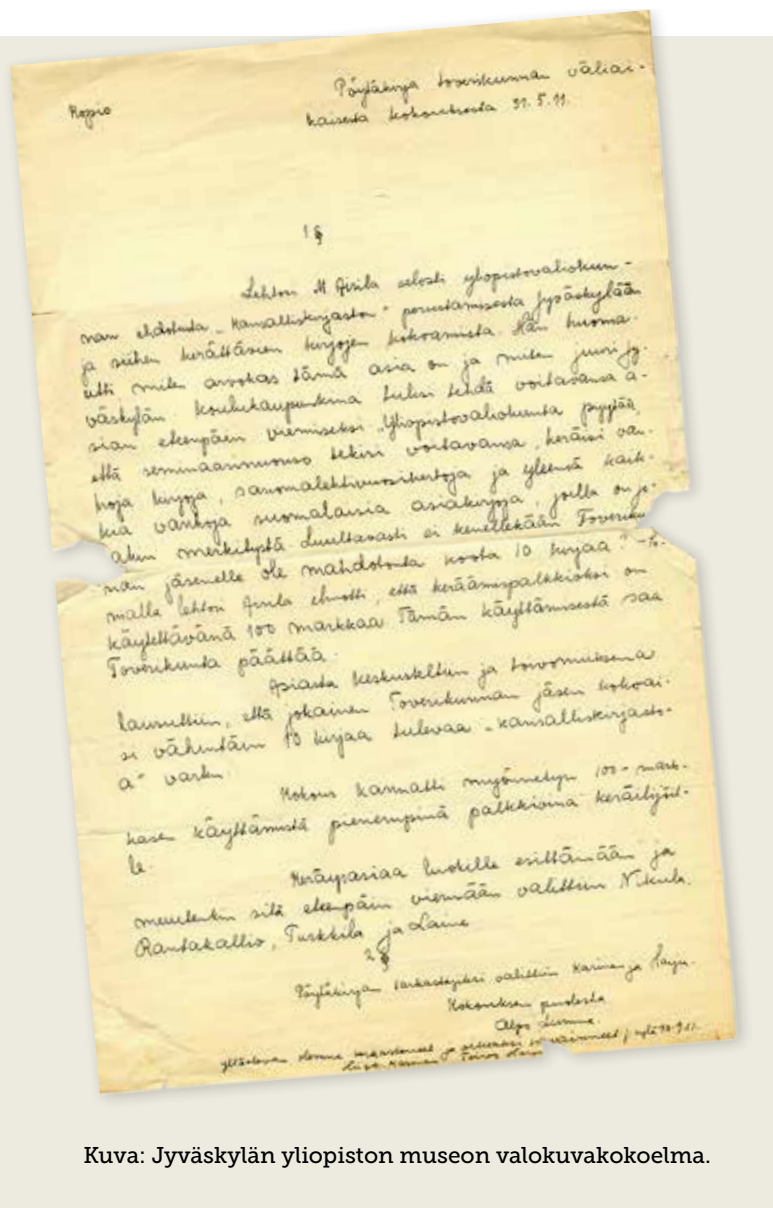
*Yliopiston kauppa-suostaminen Jyväskylässä
lokakuun 2 p. 1914.
Jyväskylän liioitettujen kirjastojohtokunta.
M. J. Jalkanen
M. Airila*

OTE JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN KUNNALLISKERTOMUKSESTA
VUODELTA 1912

POHDITTUAAN TÄTÄ KYSYMYSTÄ ON YLIOPISTOVALIOKUNNAN KIRJAS-
TOTOIMIKUNTA PÄÄTTÄNYT KÄÄNTYÄ KAUPUNGIN VALTUUSTON PUO-
LEEN PYYNNÖLLÄ, ETTÄ KIRJASTOA VARTEN HETI OSOTETTAISIIN
TILAPÄINEN SUOJA, JA PYYTÄISI VALIOKUNTA PUOLESTAAN SEL-
LAISEKSI ESITTÄÄ KUNNALLISTALON TOISESSA KERROKSESSA RAVIN-
TOLAHUONEESTA VASEMMALLE (PIHAN PUOLELLA) OLEVAA PIENHÖKÖ
HUONETTA, JOKA NYKYJÄÄN ON RAVINTOLOITSIJAN HALLUSSA VUOK-
RALLE ANNETTUNA, MUTTA SEN OHSSA VALIOKUNTA VIELÄ HARTAIN-
MIN SOISI, ETTÄ KYSYMYS KAUPUNGILLE LAHJOITETUN MAKASIINI-
RAKENNUKSEN MUUTTAMISESTA KIRJASTORAKENNUKSEKSI HETI PAN-
TAISIIN VIREILLE JA ROHKENEÄ VALIOKUNTA TÄSSÄ SUHTEESSA EH-
DOTTAA, ETTÄ VALTUUSTO ANTAISI ESIM. VIISIMIEHISEN TOIMI-
KUNNAN TEHTÄVÄKSI ESITTÄÄ TÄYDELLISEN EHDOTUKSEN ASIASSA
SEKÄ ETTÄ VALTUUSTO PUOLESTAAN VALITSISI VALIOKUNTAAN KOL-
ME JÄSENTÄ OIKEUTTAEN MAAKUNTAKESKUSKIRJASTON HOITOKUNNAN
SIIHEN VALITSEMAAN JÄLJELLÄOLEVAT KAKSI JÄSENTÄ. SAMALLA
TOIMIKUNNALLE ANNETTAVAKSI MYÖS HARKITA JA PÄÄT-
TÄX, MILLAISTA VÄLIAIKAISTA SISUSTUSTA JO MAINITTU TILAPÄI-
SEKSI AIOTTU KIRJASTOHUONE VAATISI.

JYVÄSKYLÄSSÄ 27 p. JOULUKUUTA 1912
YLIOPISTOVALIOKUNNAN KIRJASTOTOIMIKUNNAN PUOLESTA:
M. AIRILA

Kuvat: Jyväskylän yliopiston museon
valokuvakokoelma.

Kuva: Jyväskylän yliopiston museon valokuvakokoelma.

tu loppuun. Kaupungeille tyypilliseen tapaan myös merkittävimmät yhdistykset ylläpitivät lainakirjastoja. Näistä mittavinta lainaustointia harjoitti Kauppalaisseura.⁴⁴

Kansankirjasto ei ollut kaupungin priorisoinnissa tärkeimmällä sijalla, joten sitä siirrettiin vuokrahuoneesta toiseen. Tämä aiheutti sen, että Kirjasto oli kaupungin muiden laitosten ja niiden tarvitsemien tilojen rasitteena. Kirjastolla oli kaupunginkirjastoille tyypilliseen tapaan lainaosasto ja lukusali, mutta lainaosaston tarjonta ei vastannut alkuunkaan kirjastoille annettuja minimivaatimuksia.⁴⁵

Kaupunginkirjaston toiminnalle annettiin aikaisempaa paremmat toimintaedellytykset, kun sille osoitettiin tilat valtion luovuttamasta ja kirjastoa varten remontoidusta viljamakasiinista yhdessä tieteellisen kirjaston kanssa vuonna 1916. Aikaisemmassa tutkimuksessa on osoitettu varsin kiistatta se, että kaupungin kanssa toimitila-asiaa hoitanut yliopistovaliokunta piti ensisijaisena tavoitteenaan saada tilat tieteelliselle kirjastolle. Kaupunkia tarvittiin hankkeeseen siksi, että yliopistovaliokunta ei ollut sellainen juridinen persoona, jolle valtio saattoi luovuttaa kiinteää omaisuutta.⁴⁶

Maakuntakirjasto-hankkeeseen sisältyi myös ajatus keskittää kaupungissa toimivat kirjastot yhteen.⁴⁷ Tieteellisen kirjaston perustamisen kannalta olisi ollut tärkeää saada haltuun Lyseon arvokas ja laaja kirjasto, jossa arvokkaimman osan muodosti Wolmar Schildtin testamentin kautta lahjoittama henkilökohtainen kirjasto. Tähän määräykseen sisältyi kuitenkin

lisähuomautus, jonka mukaan kaikki kirjat piti myöhemmin luovuttaa tulevalle yliopistolle.⁴⁸

Luonnollisesti myös seminaarin kirjasto oli yliopistovaliokunnan toivelistalla. Oppilaitoksella oli ollut kirjasto perustamisvuodestaan lähtien. Kirjallisuudessa ei esitetä kovin tarkkoja kuvailuja kirjaston kokoelmista. Vuonna 1937 julkaistun seminaarin muistojulkaisun mukaan ”Kirjasto oli pantu kauniiseen alkuun jo Cygnaeuksen aikana”⁴⁹. Kirjastoa oli hoidettu erityisen hyvin johtaja Leinbergin aikana. Historiantutkijana Leinberg kokosi kirjastoon varsinkin Ruotsin ja Suomen varhaisinta historiaa, etenkin keskiaikaisia kirkollisia oloja koskevaa kirjallisuutta.⁵⁰

Kirjasto oli saanut myös merkittäviä lahjoituksia. Talollinen Tuomas Wohloja Orimattilasta oli lahjoittanut kirjastoon Agricolan Uuden Testamentin. Suurimman yksityisen kirjakoelman kirjasto sai Elias Lönnrothin testamentin kautta. Kaikkiaan Lönnrothin lahjoitukseen kuului 227 nidettä.⁵¹

Seminaarin kirjastoa ei itse asiassa missään vaiheessa liitetty tieteelliseen kirjastoon, vaan Jyväskylän Kasvatusopillinen Korkeakoulu peri edeltäjänsä kirjaston. Valtio oli tosin vuonna 1913 antanut luvan seminaarille luovuttaa osan kirjastostaan ”Jyväskylän maakuntakeskustokirjastolle” eli tieteelliselle kirjastolle.⁵² Tieteellinen kirjasto sen sijaan luovutettiin valtiolle ja liitettiin korkeakoulun kirjastoon vuonna 1936.

Kirjastojen yhdistämisaikajatus ja kokoelmien kartunta viritti keskustelun tulevan kirjaston

vaihtoehtoista nimitystä. Yliopistovaliokunnan valtuustolle esittämässä aloitteessa todettiinkin: ”Kun kirjaston kartuttamisen ehdotetaan melkoiselta osalta tapahtuvan lahjoitusten kautta, olisi saatava yksityisiltä kustantajilta, seuroilta, ja yksityishenkilöiltä, niin jo kirjaston nimen tulisi osoittaa, että ei ole Jyväskylän kaupunkiin rajoittuvasta hankkeesta. Valiokunnan mielestä olisi kuitenkin liian vaatelia nimi vähäisen kirjaston alulle, jos sitä nimitettäisiin Jyväskylän yliopiston kirjastoksi tai kansalliskirjastoksi. Nimitystä maakuntakirjasto voitaisiin ajatella. Jos kuitenkin otetaan huomioon, että Schildtin kirjalahjoitus on ensimmäinen tulevan yliopistokirjaston hyväksi tehty lahjoitus, joka olemassa olollaan erikoisesti kehottaa Jyväskylän kaupunkia suunnitellun kirjaston perustamiseen, niin valiokunnan mielestä ”Kilpisen kirjasto” olisi sopivana pidettävä. Olisihan tällä nimellä yhtä hyvä kaiku, kuin edellä mainitulla maakuntakirjastolla”.⁵³

KIRJASTO KANSALLISENA KERTOMUKSENA

Keskustelu tieteellisen kirjaston perustamisesta Jyväskylään voidaan jakaa kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa kysymys oli saada kaupunkiin nimenomaan valtion varoin ylläpidetty kirjasto. Toisessa vaiheessa, jolloin jo yksityisin varoin perustettu kirjasto oli aloittanut kokoelmien kartuttamisen, oli kysymys kirjaston statuksen vahvistamisesta, mikä edel-

lytti ennen kaikkea valtion myöntämää vapaa-kappaleoikeutta. Selkeää ajallista rajaa ajanjaksojen välille ei ole, mutta yhteistä niille oli se, että Jyväskylän Tieteellinen kirjasto nähtiin vahvasti kansallisessa sivistyksellisessä kontekstissa.

Kirjaston nimikysymyksen käsittely osoitti, että päinvastoin kuin muissa omaa yliopistoa havittelevissa kaupungeissa, Jyväskylässä tieteellistä kirjastoa ei yhdistetty varsinaisiin kansansivistyksellisiin kehitystarpeisiin. Syykin lienee selvä. Jyväskylässä oli seminaari, jonka tehtävänä oli juuri keskittyä kansansivistystyöhön.

Jyväskylän tieteellisen kirjaston perustamista koskevassa retoriikassa on keskeisessä roolissa kerronnalliset elementit, joilla kirjaston perustamista ja ennen kaikkea kansallisesti arvokkaiden kirjakokoelmien siirtoa juuri Jyväskylään perusteltiin. Näitä retorisia elementtejä ei sisälly muualla käytyihin vastaaviin keskusteluihin.

Kirjastoa koskevissa uutisoinnissa on aineksia modernin median tavasta noudattaa tarinallista peruskonventiota, jossa tarinaa rakennetaan uhkakuvien varaan. Näissä tarinoissa tasapainon tila saavutetaan tarjoamalla ratkaisu, joka palauttaa ja turvaa harmonian. Kirjastokeskustelussa draaman ainekset muodostuivat venäläistämispolitiikasta ja myöhemmin vielä ensimmäistä maailmansotaa seuranneista uhkakuvista. Uhkaan sisältyy abstraktimpi elementti, joka liittyy suomalaisen yhteiskunnan modernisaatioon ja siinä erityisesti kau-

pungistumiseen sekä siihen liitettyihin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Nämä peruselementit muodostavat myös sen kerronnallisen aineiston, joiden kautta myös edellä esitetyt tapahtumahistorialliset yksittäiset tapahtumat kiedottiin yhteen peruskertomukseen eli yliopiston perustamiseen Jyväskylään.

Yliopistokeskustelussa oli kysymys isoista yhteiskunnallisista asioista, kuten kielestä, yhteiskunnallisista rakenteellisista muutoksista ja tähän leimallisesti kuuluneesta demokratisoitumisesta. Keskusteluun nimenomaan valtion varoin perustettavasta tieteellisestä kirjastosta voitiin yhdistää argumentteja tehokkaasti tukevia uhkakuvia, jotka olivat sekä ajankohtaisia ja lukevalle yleisölle helposti ymmärrettäviä.

Jyväskylään tarkoitetun tieteellisen kirjaston perustamista koskeva perusargumentti rakennettiin uhan muotoon. Uhka syntyi siitä, että suomalaiselle kulttuurille arvokkaat kirjakokoelmat oli sijoitettu yksinomaan pääkaupungin Kansalliskirjastoon. Siellä ne olivat vaarassa joutua ”turman kautta häviöön”. Perustelun yhtenä tausta-ajatuksena lienee ollut Turun akatemian kirjaston ja samalla keskeisen kansallisen kokoelman tuhoutuminen vuonna 1827. Helsinki oli linnoituskaupunki ja pääkaupunkina poliittisten kiistojen näyttämö. Puhe pääkaupunkiin sijoitetun Kansalliskirjaston haavoittuvuudesta sai lisäpontta ensimmäisen maailmansodan aikana, jolloin vaatimukset toisen kansallisen kirjakokoelman rakentamisesta lisääntyivät entisestään. Tässä

VI, 10. — Anom. ehd. N:o 183.

Hainari, O. A., y. m.: *Kansalliskirjaston ja maakunta-arkiston perustamisesta Pohjois- ja Keski-Suomea varten.*

Suomen Eduskunnalle.

Sen vakaumuksen elähyttäminä, että syvennetty ja laajennettu kansallissivistys on Suomen kansan velvollisuus itseään kohtaan, katsomme välttämättömäksi, että avaran maamme pohjois- ja keskiosia varten perustetaan kansalliskirjasto, joka pystyy tyydyttämään sitä tiedon ja tutkimuksen halua, mikä siellä epäilemättä elää yhtä voimakkaana kuin eteläisemmissäkin maakunnissa, vaikka se tarpeellisten apuneuvojen puutteessa ei aina pääse oikeuksiinsa. Toisen kansalliskirjaston perustaminen olisi varovaisuudenkin syistä perin tärkeä. Yliopiston kirjasto Helsingissä, ainoa tähänastinen kansalliskirjastomme, voi joutua tapaturman kautta häviöön ja silloin koituisi koko suomalaiselle kulttuurille arvaamaton vahinko, jota ainoastaan ehdoittamamme rinnakkaiskirjasto saattaisi josain määrin korvata.

Uuteen kansalliskirjastoon voitaisiin siirtää kaikki yliopiston kirjaston omistamat kirjateoksien kaksoiskappaleet, joita tämä ei katso tarvitsevansa. Sille olisi myöskin varattava se etu, minkä yliopiston kirjasto nauttii, nim. oikeus vapaakappaleeseen kaikkia valtion ja yksityisten kustantamia julkaisuja, olivatpa ne kirjoja, aikakaus- ja sanomalehtiä tai tilapäisiä painatuksia. Lahjoitusten ja jälkeensäädöstenkin kautta tulisivat uuden kansalliskirjaston kirjavarat arvatenkin jonkun verran karttumaan.

Yksityiskirjastojen omistajat olisivat kenties halukkaampia tekemään sellaisia jälkeensäädöksiä nuoren ja kannatusta kaipaavan laitoksen hyväksi kuin yliopiston vanhan ja suuren kirjaston hyväksi, jossa he arvelevat heidän kirjateoksensa jo ennestäänkin löytyvän.

Ehdoittamamme toisen kansalliskirjaston paikaksi tuntuu meistä Jyväskylän kaupunki monestakin syystä sopivalta. Se sijaitsee maamme asutuimman osan keskellä, sillä on hyvät kulkuneuvot ja tärkeänä opistokaupunkina vanhat perinnäismuistonsa suomenkielisen sivistyksemme kehityshistoriassa. Jyväskylän puolesta puhuu sekin suomenkielisen korkeakoulun perustamishanke, joka siellä tohtori Volmari Kilpisen herättämänä ja pohjarahastolla varustamana on vuosikymmeniä ollut vireillä. Ja vaikkapa tämä hanke ei varsinaisena yliopistona toteutuisikaan, joksi korkea-aatteinen lahjoittaja sitä suunnitteli, vaan mahdollisesti jonakin muuna kansallisen sivistyselämän ahjona, niin liittyisi sen toiminta likeisesti kansalliskirjaston tarkoitukseen ja molemmat laitokset tukisivat ja täydentäisivät toisiaan. Puheena oleva kansalliskirjasto saisi vielä suuremman merkityksen, jos sen yhteyteen liitettäisiin joku niistä maakunta-arkistoista, joiden sija ei vielä ole lopullisesti määrätty, nimenomaan arkisto Pohjois- ja Keski-Suomea varten, jolle Jyväskylän kaupunki näyttäisi olevan luonnollisin paikka.

Edellä esitetyn perustuksella rohkenemme pyytää Eduskuntaa anomaan:

että Pohjois- ja Keski-Suomea varten, mieluummin Jyväskylän kaupunkiin yleisillä varoilla perustettaisiin ja ylläpidettäisiin kansalliskirjasto tarkoituksenmukaisine rakennuksineen sekä hallinto- ja hoitotoimistoineen,

että tämä kirjasto saisi nauttia muun muassa sitä etua, joka on nykyisellä yliopistokirjastollakin, nimittäin oikeutta vapaakappa-

Kuva: Jyväskylän yliopiston kirjasto.

21.

ÄPIS-KIRJA

Venyke-kirjaimille sovitettu.

Huopiossa.

P. Aschan'in ja Kumpp. kustannuksella.

Kuvat: Jussi Liimatainen

kansallisessa kehyksessä jyvaskyläisten toiveissa ollut rinnakkainen kansalliskirjasto olisi merkinnyt nimenomaan yhteistä hyvää ja kansallisten etujen vilpittöntä puolustamista.

Jyväskylän luonnehtiminen rauhalliseksi, etäällä pääkaupungin vaaroista olevaksi pikkukaupungiksi ei ollut vuosien 1910–1911 yliopistokysymyksen ympärille syntynyt tarinallinen kehys, vaan sen juuret ovat jo ensimmäisen suomenkielisen kansakouluopettajia valmistavan seminaarin sijoituspaikkakiistoissa. Jyväskylä muistutti sijainniltaan ja kaupungin luonteen puolesta eurooppalaisia seminaarialueita, joihin muun muassa Uno Cygnaeus oli käynyt tutustumassa.

Jyväskylän seminaarin edustamaa kansallista sivistystä ja valistustyötä alettiin pitää peräti pyhän piiriin kuuluvana asiana. Tätä vahvistettiin symbolein, joista yksi tärkeimmistä oli seminaarissa vuonna 1866 käyttöön otetun lipun teksti ”Pysy Suomessa pyhänä”. Pyhän käsite liittyy moraaliseen puhtauteen ja viime kädessä mytologiasta ammennettuun käsitykseen alkutilasta ja ajasta, jolloin suomalaisuuden uskottiin syntyneen.⁵⁴

Suomalaisen yhteiskunnan alkava urbanisoituminen ja modernisaatiokehityksen piirteiden esille tulo 1900-luvun alussa ylläpitivät yleistä keskustelua kaupunkielämän turmellevasta vaikutuksesta. Suurkaupunkielämän vastakohtaksi nostettiin rauhallisen maaseutukaupungin idyllinen ja turmeltumaton elämänmeno, jota myös Jyväskylässä osattiin hyödyntää.⁵⁵ Kaupungin rakentama imago suo-

menkielisen sivistyksen ja kulttuurin vaalijana ja työssijana sai kuitenkin myös ulkopuolista tunnustusta, kun asiaa tarkastellaan esimerkiksi tieteellisen kirjaston saamien kansallisen kulttuurin kannalta merkittävien kirjalahjoitusten näkökulmasta. Merkittävin näistä kirjaston alkuvuosikymmenen tunnustuksista on kiistatta Helsingin yliopiston päätös sijoittaa toinen kappale kansallisaarteesta, Missale Aboensesta, turvaan Jyväskylän Tieteellisen kirjastoon 1930-luvun lopulla.⁵⁶

JYVÄSKYLÄN TIETEELLINEN KIRJASTO OSANA VARHAISTA TIETEELLISTEN KIRJASTOJEN VERKOSTOA

Jyväskylän tieteellisen kirjaston perustamista on tavattu tarkastella pääosin paikallisena ilmiönä. Yhtä lailla on kirjaston perustamistapahtumaa pidettävä merkkitaipauksena tieteellisten kirjastojen historiassa. Kuten aikaisemmin on todettu, Jyväskylä ei ollut ainoa omaa yliopistoa tavoitteleva kaupunki. Kilpailussa olivat mukana muun muassa Lahti, Kuopio, Mikkeli, Tampere, Viipuri ja Turku. Kaikissa yliopistoa havittelevissa kaupungeissa kirjastoasia nousi hyvin nopeasti keskustelun keskipisteeseen, koska se oli yksi konkreettisista toimista, jolla varmistettiin yliopistoasian ratkaisu omaksi eduksi.

Yliopistokaupungin ulkopuolelle sijoitettavien tieteellisen kirjastojen perustamista kan-

natettiin Helsingin yliopiston professorien keskuudessa siksi, että ne nähtiin tärkeäksi kansallisen sivistystyön ja ennen muuta kansanvalistustyön edistämiseksi. Esimerkiksi Kuopiossa ja Mikkelissä syntyi niin kutsuttuja Suomi-kirjastoja ja ainakin Kuopiossa kirjastohanke käynnistettiin pohjustamaan nimenomaan yliopistoa varten.⁵⁷

Kuopiolaiset saivat pontta kansatieteilijä Theodor Schvindtin esitelmästä, jossa hän oli esitellyt ajatuksiaan ”kansalliskirjastoista”, jotka merkitsivät mahdollisuutta kansansivistyksen laajentamiseen ja syventämiseen. Schvindtin ajatuksena oli, että kaupunginkirjastojen kokoelmia ryhdyttäisiin kehittämään niin, että ne saattoivat palvella myös tieteellistä tutkimustoimintaa.⁵⁸ Kuopiolaiset näyttivät myös onnistuvan hyvin tehtävässään, koska he saivat hankittua arvokkaan osan helsinkiläisen Minerva kirjakaupan konkurssipesästä. Kuopiolaiset ehtivät ennen jyvaskyläläisiä valikoida varastosta tieteellisesti arvokkaan yhteiskuntataloudellisen kirjallisuuden.⁵⁹

Jyvaskyläläisessä keskustelussa ei käytetty käsitettä Suomi-kirjasto. Päämääränä oli tieteellinen kirjasto, mutta keskustelu maakuntakirjastosta osoitti, että kirjastotyyppinä Suomi-kirjastot tunnettiin. Vain muutamaa viikkoa maakuntakirjastoa käsittelevää artikkelia myöhemmin sanomalehti Keski-Suomessa julkaistiin artikkeli, jossa tieteellistä kirjastoa kuvataan hieman eri tavalla kuin muissa vastaavissa kirjoituksissa. Artikkelissa ennakoitiin ilmeisemmin seuraavassa kuussa eduskuntaan

jätettävää eduskunta-aloitetta maakunta-arkistosta ja tieteellisestä kirjastosta. Tässä yhteydessä ei mainittu enää kansalliskirjastoa, vaan siinä puhuttiin nimenomaan tieteellisestä kirjastosta ja vaihtoehtoisesti keskisuomalaisesta keskuskirjastosta.

Artikkelin kirjoittaja keskittyy pohdiskelemaan niitä puutteita, jotka estävät tieteellisen tutkimustoiminnan muualla kuin pääkaupungissa. Hän pahoittelee sitä, että yhteiskunnallisia asioita seuraavalla henkilöllä ei ollut Jyväskylässä käytössään keskeisiä tilastojulkaisuja, komiteamietintöjä, eduskunnan asiakirjoja eikä myöskään talouselämää koskevaa teoreettista ja käytännöllistä tutkimusta eikä sanomalehtien vuosikertoja. Kirjoittaja ei puhu yliopillisesta tutkimuksesta, vaan ainoastaan yhteiskunnallisia asioita seuraavan mahdollisuuksista käyttää keskeisiä lähdeaineistoja.⁶⁰

Mainittu artikkeli on myös ainoa, jossa tieteellisen kirjaston perustamisen yhteydessä sivutaan kansanvalistusteemoja. Kirjoittaja ei tässä suoranaisesti viittaa raittiuskysymyksen, mutta on sitä mieltä, että tieteellinen kirjasto tarjoaisi kaupunkiin itseään sivistämään tulevalle maanviljelijälle paremman ajanviettopaikan kuin kaupungin kapakat. Siitäkin huolimatta, että kapakoissa hänen seuraansa liittyy niin mielellään kyseisissä paikoissa viihtyvä ”koulukaupungin” asukas.⁶¹

Maakuntakaupunkien ponnisteluista huolimatta Suomessa oli 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien aikana vain yksi merkittävä tieteellinen kirjasto eli Helsingin yliopis-

ton kirjasto. Vuonna 1922 perustetulla Turun yliopistolla oli kirjailija Voltar Kiven ansioista alusta lähtien käytössään arvokas ja hyvin järjestetty kirjasto. Kirjasto oli tulosta viiden vuoden aktiivisesta hankintatoiminnasta, josta oli vastannut Yliopistoseuran kirjastovaliokunta. Vuonna 1919 toimintansa aloittaneen Åbo Akademin kirjastolla oli hyvin samantapainen historia kuin kaupungin suomenkielisellä yliopistokirjastolla.⁶² Varsinaisen modernin tieteellisen kirjastoverkoston muodostuminen on pääosin kansallisen korkeakoululaitoksen kehittämisen historiaa.⁶³

Jyväskylän Tieteellisen kirjaston perustamisessa oli erikoista ajankohta ja hankkeesta esitetyt vaihtoehtoiset sovellukset, jotka kietoutuivat kaupungin tahtoon kehittyä edelleen suomenkielisen koulutuksen keskuksena. Sekä Kuopiossa että Jyväskylässä kirjasto perustettiin yliopistoa varten. Yliopistoa saatiin molemmissa kaupungeissa kuitenkin odottaa vuosikymmeniä.⁶⁴ Kun Jyväskylän Kasvatustieteellinen korkeakoulu viimein sai yliopiston statuksen vuonna 1966, kirjastosta oli ehtinyt kehittyä yksi maan suurimmista tieteellisistä kirjastoista.⁶⁵

MAAILMAN KIRJA.

J. Siljo.

Joka kerta kun tuulet toukokuun
kesän viestiä tuovat, jok'ainoa kerta
kun aukevat järvemme aaltoiluun,
joet tulvien etsivät emoa, merta,
on silloin kuin sana saapunut ois,
kova käynyt käsky: 'nyt nouse matkaan,
nyt kotoa, homehtumasta, pois!'
— Miten vaatien viestit ne saapuvatkaan!

'Lue kirjaa luonnon ja maailman!'
— elos toukokuussa kun silmäsi avaat,
näet elämän kirjan aukeevan,
rivi riviltä kuljet, tavaat ja tavaat.
Kuin löytäjä uusien maitten oot,
uus Robinson sinä tahdot olla:
'kotirannat kauaksi vaipukoot,
ilo mennä näin meren vainiolla!'

Runoilija Juhani Siljo toimi Jyväskylän Tieteellisessä kirjastossa helsinkiläisen Minervan antikvariaatin konkursipesästä ostetun aineiston järjestäjänä vuosina 1915–1916. Maailman kirja -nimisessä runossaan Siljo kommentoi tätä työkokemustaan. Siljo kirjoitti runon kirjaston vihkiäisjuhlaa varten vuonna 1916 ja se julkaistiin Ain'Elisabet Pennasen toimittamassa kokoelmassa Selvään veiteen (Otava 1919). Kuva: Jussi Liimatainen.

VIITTEET

- ¹ Suomalainen 24.5.1911. Kirjaston perustaminen Jyväskylään. (Lehtori M. Airilan esitelmä Kasvatusopillisen yhdistyksen kokouksessa 24.1.1911).
- ² Dosentti Lasse Kankaan juhlapuhe kirjaston 90-vuotisjuhlassa 22.11.2002.; Myös Airila M. Jyväskylän Tieteellinen kirjasto. Jyväskylän yliopistoyhdistys. Jyväskylä 1927, 5 ; Kuusi Sakari, Miten Jyväskylän yliopisto syntyi. Jyväskylän yliopistokysymyksen ja yliopistoyhdistyksen historia. *Studia Historica Jyväskylälänsia* VI. Jyväskylä 1967, 48–49; Paakkinen Kari, Jyväskylän tieteellinen kirjasto 1912–1965. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuja 37. Jyväskylän yliopiston kirjasto. Jyväskylä. 1989, 9; Jokipii Mauno, Jyväskylän tieteellinen kirjastotoimi 85 vuotta. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuja 41, 11.
- ³ Suomalainen 24.5.1911. Kirjaston perustaminen Jyväskylään. (Lehtori M. Airilan esitelmä Kasvatusopillisen yhdistyksen kokouksessa 24.1.1911).
- ⁴ Tommila Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965. Jyväskylä 1972, 432; Jyväskylän Lyseon historiasta esim. Jyväskylän Lyseo 1858–1933. Historiikkeja, muistelmia, elämäkertoja. Porvoo 1933; Myös Kangas Lasse, Jyväskylän seminaarin synty. Teoksessa Jyväskylän yliopiston historia osa 1. Seminaarin ja Kasvatusopillisen Korkeakoulun aika 1863–1966. Toim. Einonen Piia, Karonen Petri, Nygård Toivo. Jyväskylän yliopistopaino 2009, 14.
- ⁵ Tommila 1972, 434; Paakkinen 1989, 16.
- ⁶ Kangas 1992, 32.
- ⁷ Tutkimuksessa tavataan käyttää nimeä Helsingin yliopisto, vaikka kysymyksessä on Keisarillisen Aleksanterin yliopisto.
- ⁸ Kangas 1992, 32; Kuusi 1967, 42–43.
- ⁹ Ks Klinge Matti, Helsingin yliopiston historia 1640–1990. Toinen osa. Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto 1808–1917. Kirjoittajat Matti Klinge, Knapas Rainer, Anto Leikola, John Strömberg. Helsingin yliopisto. Keuruu 1989, 512–516; Kangas Lasse, Jyväskylän yliopistokysymys 1847–1966. Tutkimus korkeakoulun perustamisesta ja kehityksestä yliopistoksi. *Studia Historica Jyväskylälänsia* 44. Jyväskylä 1992, 30–32.
- ¹⁰ Kangas 1992, 19–20; katso myös Kuusi 1967, 14.
- ¹¹ Kangas 1992, 32.
- ¹² Katso Kangas 1992, 20–21; Knapas Rainer, Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1818–1919. Teoksessa Helsingin yliopisto. Tulevaisuuden rakentaja vuodesta 1640. Suom. Tuusvuori Arja. Yliopistopaino. Helsinki 2010, 11.
- ¹³ Katso historiakuvasta Kalela Jorma, Historian tutkimus ja historia. 2. painos. Tammerpaino Oy. Tampere 2002, 39–41. Lisäksi Miettunen Katja-Maria, Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona. *Bibliotheca Historica* 126. SKS. Helsinki. Saarjärvi 2009, 11.
- ¹⁴ Katso Lyseon ja seminaarin perustaminen ja oppilaitosten vaihtus paikallisyhteisöön Tommila 1972, 122–144.
- ¹⁵ Kangas 1992, 25–26.
- ¹⁶ Ks. Antikainen Marjo-Riitta, Sääty, sukupuoli, uskonto. *Mathilda Wrede ja yhteiskunnan muutos 1883–1913*. *Bibliotheca Historica* 83. SKS. Helsinki 2003, 40.
- ¹⁷ Katso esim. Valtonen Heli, Seminaariyhteisö opettajien kouluttajana. Teoksessa Jyväskylän yliopiston historia osa 1. Seminaarin ja Kasvatusopillisen Korkeakoulun aika 1863–1966. Toim. Einonen Piia, Karonen Petri, Nygård Toivo. Jyväskylän yliopistopaino 2009, 50.
- ¹⁸ Tommila Päiviö, Keski-Suomen lehdistö 1886–1917. Jyväskylä 1973, 43–53, 95–106, 234–247; Tommila 1972, 253.
- ¹⁹ Kangas 1992, 38–43.
- ²⁰ Vrt. Airila 1927, 9.
- ²¹ Ks. Jokipii Mauno 1997, 11.

- ²² Ks. Jokipii Mauno 1997, 11.
- ²³ Ks. Paakkinen 1989, 19; Puranen Matti, Kesäyliopiston varhaisvaiheet 1912–1939. Teoksessa Kesäsemestereistä se alkoi. Jyväskylän kesäyliopisto 1912–2012. Toim. Valtonen Heli & Matikainen Olli. Jyväskylä 2012, 15.
- ²⁴ Paakkinen 1989, 19.
- ²⁵ Kuusi 1967, 46.
- ²⁶ Katso maaseutukaupunkien yliopistovaliokunnista ja erityisesti Jyväskylään perustetusta organisaatioista Kangas 1992, 32–41.
- ²⁷ Ks. Tiedeakatemian vierailusta tarkemmin Puranen 2012, 18.
- ²⁸ Paakkinen 1989, 19.
- ²⁹ Paakkinen 1989, 20.
- ³⁰ Kangas Lasse, Jyväskylän ensimmäinen kesäyliopisto suomalaisen kesäyliopistotoiminnan edelläkävijänä. Teoksessa Kesäsemestereistä se alkoi. Jyväskylän kesäyliopisto 1912–2012. Toim. Valtonen Heli & Matikainen Olli. Jyväskylä 2012, 27–31; Matikainen Olli & Valtonen Heli, Kesäyliopisto sata vuotta. Teoksessa Kesäsemestereistä se alkoi. Jyväskylän kesäyliopisto 1912–2012. Toim. Valtonen Heli & Matikainen Olli. Jyväskylä 2012, 6.
- ³¹ Katso Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Jyväskylän haaraosastosta esim. Fredrikson Erkki, Wolmar Schildt ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Jyväskylän haarasto 1865–1871. Teoksessa Wolmar Schildt. ”Tieteen ja taiteen isä”. Toim. Jokipii Mauno. Atena. Jyväskylä 1993, 119–143.
- ³² Paakkinen 1989, 24; Vallinkoski Jorma, Suomen tieteelliset kirjastot. Teoksessa Oma maa III. Helsinki 1958, 228.
- ³³ Esim. Paakkinen 1989, 27.
- ³⁴ Airila M. 1927; Audejev Pirkko, Jyväskylän tieteellinen kirjasto. Jyväskylän yliopiston kirjasto. Julkaisuja. 1978; Paakkinen Kari 1989; Jokipii Mauno 1997. Katso myös dosentti Lasse Kankaan juhlapuhe kirjaston 90-vuotisjuhlassa 22.11.2002; Valtonen Heli, Kansan sivistäjä, tieteen palvelija, tiedon tallentaja Jyväskylän yliopiston kirjasto 95 vuotta.
- ³⁵ Ks. muun muassa Kuusi Sakari, Miten Jyväskylän yliopisto syntyi? Jyväskylän yliopistokysymyksen ja yliopistoyhdistyksen historia. *Studia Historica Jyväskyläänsia* VI. Jyväskylä 1967; Kangas Lasse, Jyväskylän yliopistokysymys 1847–1966. Tutkimus korkeakoulun perustamisesta ja kehityksestä yliopistoksi. *Studia Historica Jyväskyläänsia* 44. Jyväskylä 1992.
- ³⁶ Kalela 2002, 24–33.
- ³⁷ Ks. Kalela Jorma 2002, 22.
- ³⁸ Tieteellisen kirjaston perustamisesta julkaistiin lukuisia sanomalehtiartikkeleita vuosien 1909–1911 aikana. Tämän jälkeen julkaistut artikkelit keskittyvät seuraamaan kirjaston koelmien kartuntaa.
- ³⁹ Ks. Kalela 2002, 25 ; Vrt. Välvirronen Esa, Geenipuheen loppaus. Biotekniikan tarinat mediassa. Viestinnän julkaisuja 13. Viestinnän laitos. Helsingin yliopisto 2000, 8, 51.
- ⁴⁰ Katso Välvirronen Esa, 2000.
- ⁴¹ Keski-Suomen sanomat 27.4.1911. Maakuntakirjasto Jyväskylään
- ⁴² Keski-Suomen sanomat 27.4.1911. Maakuntakirjasto Jyväskylään.
- ⁴³ Vatanen Pirjo, Modernin suomalaisen kirjastoliikkeen synty. Teoksessa Suomen yleisten kirjastojen historia. Toim. Mäkinen Ilkka. BTJ-Kustannus. Keuruu, 251–253
- ⁴⁴ Jyväskylän kaupungin kirjastolaitoksen vaiheita 1863–1988. Jyväskylän kaupunginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjasto. Moniste (Jyväskylän yliopiston kirjasto).
- ⁴⁵ Katso Jyväskylän kaupungin kirjastotoimen kehityksestä tarkemmin Tommila 1972, 439–442.
- ⁴⁶ Paakkinen 1989, 36.
- ⁴⁷ Keski-Suomen sanomat 27.4.1911. Maakuntakirjasto Jyväskylään.

- ⁴⁸ Lempinen Jorma, Maailman ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu. Teoksessa Wolmar Schildt. "Tieteen ja taiteen isä". Toim. Jokipii Mauno. Atena. Jyväskylä 1993, 4–41.
- ⁴⁹ Jyväskylän seminaari 1863–1937. Muistojulkaisu. Toim. Mikola J.M. & Leinonen Artturi & Rekola Sulo. Helsinki 1937, 55.
- ⁵⁰ Jyväskylän seminaari 1863–1937. Muistojulkaisu. Toim. Mikola J.M. & Leinonen Artturi & Rekola Sulo. Helsinki 1937, 55.
- ⁵¹ Jyväskylän seminaari 1863–1937. Muistojulkaisu. Toim. Mikola J.M. & Leinonen Artturi & Rekola Sulo. Helsinki 1937, 55.
- ⁵² Keski-Suomen sanomat 6.9.1913. Jyväskylän maakuntakirjasto saa osan seminaarin kirjastosta.
- ⁵³ Keski-Suomen sanomat 27.4.1911. Maakuntakirjasto Jyväskylään.
- ⁵⁴ Simpanen Marjo-Riitta, Suomalaisuuden kipinät. Teoksessa Maailmannavan elämää. Keski-Suomen merkitys suomenkielisen kansallisen kulttuurin ja taiteen muotoutumisessa 1880–1917. Toim. Mäkinen Marketta. SKS. Jyväskylä 1994, 18–21.
- ⁵⁵ Kokko Marja, Sisaret, toverit. Naisten järjestäytyminen, ryhmitietoisuus ja kansalaistuminen Jyväskylässä 1800-luvun lopulta 1930-luvulle. *Studia Historica Jyväskyläensia* 57. Jyväskylä 1998, 171-172.
- ⁵⁶ Audejev-Ojanen Pirkko, *Missale Aboense*. Kirja keskellä Suomea. Suomalainen kirja 1488–1988. Näyttelykokonaisuus. Jyväskylä 1988, 4–5.
- ⁵⁷ Suomi-kirjastot -käsitteestä tarkemmin Häkli Esko & Huuhtanen Riitta & Jalkanen Eila. Tieteellisen kirjastojärjestelmän synty Suomessa ja Savossa. Snellman-instituutin B-sarja 12. Kuopion painatuskeskus 1988, 5–12; Kuopion Suomi-kirjastosta Huuhtanen Riitta, Tiedelaakson tiedonhakua. Kuopion yliopiston kirjaston synty ja ensimmäiset vuosikymmenet. Kuopion yliopisto. Kuopio 2006, 20.
- ⁵⁸ Huuhtanen 2006, 20.
- ⁵⁹ Häkli & Huuhtanen & Jalkanen 1988, 12–14.
- ⁶⁰ Keski-Suomi 5.5.1909. Aatteellisillekin tarkoitusperille; Ehdotus tieteellisen kirjaston perustamisesta Jyväskylään. Kirje E.K.
- ⁶¹ Keski-Suomi 5.5.1909. Aatteellisillekin tarkoitusperille; Ehdotus tieteellisen kirjaston perustamisesta Jyväskylään. Kirje E.K.
- ⁶² Vallinkoski Jorma, Suomen tieteelliset kirjastot. Teoksessa *Oma Maa III*. Toim. Linkomies Edwin. WSOY. Porvoo 1958, 227-228.
- ⁶³ Häkli & Huuhtanen & Jalkanen 1988, 16.
- ⁶⁴ Huuhtanen 2006, 22.
- ⁶⁵ Häkli & Huuhtanen & Jalkanen 1988, 16.